

2. Gal, S. Between speech and silence: The problematics of research on language and gender. In: *Gender at the crossroads of knowledge: Feminine anthropology in postmodern era*, 1991. pp. 175–203.
3. Kiesling, S. *Language, Gender, and Sexuality: An Introduction*. Philadelphia : Routledge, 2019.
4. Paulston, C., Tucker, G. *The early days of sociolinguistics: Memories and reflections*. Dallas, SIL International. 2010. 362 p.
5. Robinson, D. *Performative linguistics: Speaking and translating as doing things with words*. London and New York, Routledge. 2003. 272 p.
6. Soloshchuk L. The process of diversification of the non-verbal communicative components in the modern English discourse. *Когніція, комунікація, дискурс*. 2020. № 21. С. 50–60.
7. Zottola, A. Transgender identity labels in the British press. In: *Journal of Language and Sexuality*. 2018. 7(2), P. 237–262.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-30>

CONTEXTUAL PECULIARITIES OF INDIRECT SPEECH ACTS

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ

Shuliak I. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Lecturer at the Department of English
Philology and Methods
of Teaching English
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National
Pedagogical University
Ternopil, Ukraine*

Шуляк І. М.

*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри англійської
філології та методики навчання
англійської мови
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Для аналізу непрямих мовленнєвих актів (далі – НМА) слід звернути увагу на чинники, які стосуються аспектів спілкування, однак не пов'язуються з особами тих, хто спілкується. Йдеться про контекст та обставини ситуації вербальної взаємодії, які впливають на перебіг

комунікації з НМА та дозволяють визначити НМА як явище контекстуального та ситуативного характеру. Ефективність екстралінгвальних чинників у формуванні значення/смыслу МА згадується у працях багатьох учених (Н. Clark [3], G. Leech [6], J. Mey [7], D. Sperber [8], D. Wilson [8]). Екстралінгвальні фактори безпосередньо впливають на процес домислювання співрозмовником імплікатури НМА.

НМА розглядається як мовленнєва взаємодія, що розгортається учасниками за певних умов та обставин, то доречність у комунікативному процесі та надійність його успішної інтерпретації не можна аналізувати за межами контексту. Якщо буквальний зміст МА не може ужитися в контексті сформованої ситуації та передати інтенцію мовця, то він набуває суб'єктивного навантаження з боку мовця, по-новому починає функціонувати відповідно до ситуації та мети. НМА передає контекстуальну трансформацію змісту залежно від задалегідь задуманої комунікативної мети мовця. Прихильники контекстуалізму (J. Mey [7], D. Sperber [8], D. Wilson [8]) вважають, що комунікативна мета, яку мовець переслідує під час висловлювання, яке реалізує НМА, стає очевидною лише після аналізу контексту.

Контекст є джерелом реалізації НМА та додатковою умовою, яка сприяє та полегшує його осмислення [2, с. 46]. У результаті аналізу контексту формується сукупність припущень щодо доречності та зв'язності НМА у комунікативному процесі. На думку Д. Спербера та Д. Вілсона, контекст, представлений сукупністю висловлень, не надається сам по собі, а обирається співрозмовником для зменшення затрати зусиль під час його інтерпретації, тобто співрозмовник вилучає для себе релевантний контекст, той, який сприятиме усуненню неоднозначної, або множинної інтерпретації додаткового значення синтаксичної конструкції [8]. З огляду на це трактування контексту, можна виокремити таку його функціональну особливість, як релевантну здатність служити для розпізнавання змісту НМА, вираженого мовними одиницями, які були обрані автором висловлення. Отже, контекст визначаємо як динамічну категорію, яка змінюється щодо кожного висловлення.

Поняття контексту стало одним із провідних категорій комунікативного процесу в сучасній мовознавчій науці в аспекті породження й осмислення будь-якого МА. Він є визначальною категорією у процесі актуалізації змісту НМА та розпізнавання інтенції комунікантів. У дослідженні НМА розрізняють два види контексту: лінгвальний та екстралінгвальний або ситуативний.

Лінгвальний контекст визначаємо як «відрізок мовленнєвого ланцюга, що містить достатні вербальні сигнали для виявлення й тлумачення змісту висловлення» [1, с. 118]. Цей контекст може бути лексичним, синтаксичним, лексико-синтаксичним і змішаним [1, с. 114]. Основною його функцією є окреслити, шляхом уточнення й доповнення, той смисл висловлення, що є актуальним для комунікативної ситуації.

Щоб розкрити, зрозуміти або інтерпретувати НМА до аналізу його мовного оточення слід залучити «сукупність умов і факторів, що супроводжують комунікацію та визначають його смисловий компонент», тобто **екстралінгвальний або ситуативний контекст** (Н. Clark [3], J. Mey [7], I. Kecskes [5]). Інтерпретація й розуміння поняття екстралінгвального або ситуативного контексту ґрунтується на фундаментальних працях Б. Маліновського та Дж. Фірса. Вчені увели поняття «ситуативний контекст», маючи на увазі не лише мовне оточення висловлення, а й ситуацію загалом, у якій вжито конкретне висловлення [4]. Послідовник та учень Дж. Фірса, М. Холдей, стверджує, що аналіз ситуації комунікативної взаємодії надає учасникам релевантну інформацію про суб'єктивне вживання значень мовних одиниць та причини їх трансформації у відповідному висловленні [4].

Відтак, екстралінгвальний контекст мітить складний комплекс визначальних факторів, які супроводжують вербальну інтеракцію та є предметом аналізу багатьох сучасних лінгвістичних досліджень зарубіжних та вітчизняних учених. Дослідники відносять до екстралінгвального контексту події та факти, що супроводжують аналізований МА, звертають увагу на стан учасників комунікації, їх дії (мовні та немовні) та взаємодію, сформовані «соціальні відносини, ступінь підготовленості й формальності розмови, ступінь поведження з комунікативним партнером» [3, с. 317]. Усе це формує комплекс факторів для реалізації цілей розмови [2].

На думку Дж. Мея та І. Кекскеса, які є прихильниками вирішального впливу об'єктивних чинників на перебіг комунікації, комунікативна мета НМА домислюється не з семантичного змісту його складових, а з контексту комунікації, який формується під впливом соціальної системи та культурних факторів [5; 7].

Суть викладеного вище дає підстави твердити, що контекст створює умови для реалізації НМА та опосередковано визначає його зміст. З одного боку, НМА набуває значення та вагомості у контексті, а з іншого боку, НМА творить контекст. НМА включаються в одну

ситуацію контексту та породжують іншу, що вказує на безперервний процес живої комунікації та динамічність контексту. НМА не можуть існувати самі по собі, вони є частиною комунікативної інтеракції учасників спілкування, тому в деяких випадках розпізнавання комунікативної мети висловлення можливо лише в контексті попереднього чи наступного МА [2].

Для аналізу НМА є необхідними такі функціональні особливості контексту, як: високий ступінь інформативності, динамічність та релевантність. Інформативність контексту проявляється у кількості відомостей про учасників комунікації, їх стани та дії, часово-просторові характеристики ситуації спілкування. Однак, взяті до уваги лише релевантні характеристики можуть сприяти аналізу НМА. Динамічність контексту вказує на інтенсивність розвитку вербальних дій, їх вплив на комунікантів, і сприяє точному тлумаченню непрямого висловлення. Отже, урахування екстралінгвальних факторів у процесі аналізу НМА забезпечує повноту лінгвістичного інтерпретування й репрезентування його природи у комунікативному процесі.

Література:

1. Приходько Г. І. Оцінка і комунікація : посіб. для студентів та аспірантів. Вінниця : Нова Книга, 2013. 168 с.
2. Шуляк І. М. Непрямі мовленнєві акти у романах Патріка Вайта: лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2018. 267 с.
3. Clark H. H. Context for comprehension // *Attention and Performance*, 1981. Vol. IX. P. 313–330.
4. Halliday M., Hasan R. *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Oxford : Oxford University Press, 1989. 126 p.
5. Kecskes I. *Intercultural Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 288 p.
6. Leech G. *Principles of Pragmatics*. London: Longman, 1983. 264 p.
7. Mey J. *Speech acts in context // Context and Contexts: Parts meet Whole* / eds. A. Fetzer, E. Oishi. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011. P. 171–180.
8. Sperber D., Wilson D. *Relevance: communication and cognition*. Oxford : Blackwell Pbl. Ltd., 1995. 326 p.